

Бовкіт Х. І., Мельник М. М.,
Львівський державний університет фізичної культури

ВИКОРИСТАННЯ СПОРТИВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ЗАНЯТТЯХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСОБУ РОЗШИРЕННЯ ЛЕКСИЧНОГО ЗАПАСУ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗІВ

У статті розглядається питання доцільності вивчення, вживання та перекладу німецьких спортивних фразеологізмів студентами-спортсменами для кращого оволодіння ними іноземної мови та культури.

Ключові слова: спортивні фразеологізми, мова і культура, переклад ФО.

В статье рассматривается вопрос целесообразности употребления, перевода и изучения немецких спортивных фразеологизмов студентами-спортсменами для лучшего овладения ими иностранного языка и культуры.

Ключевые слова: спортивные фразеологизмы, язык и культура, перевод ФЕ.

The article deals with appropriateness of studying, use and translation of German sport phraseology by student-athletes for better mastery of their foreign language skills and culture.

Key words: sport phrasal verbs, language and culture, translation of phrasiological units.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність теми полягає у тому, що фразеологічний фонд є відкритою системою мови, оскільки він постійно поповнюється за рахунок відомих афоризмів літераторів, митців, науковців та журналістів. Тому дана тема хоч і багато досліджувана, але існує ще низка спірних питань, які потрібно детально розглянути та дослідити. *Практична цінність* роботи визначається тим, що її результати можна застосовувати для розв'язання практичних проблем на заняттях німецької мови, пов'язаних з вивченням мови та перекладом фразеологізмів, а також можуть бути використані для проведення подальших досліджень у даній сфері.

Мета дослідження: дослідження особливостей використання та перекладу лише однієї окремої групи фразеології – спортивної фразеології, як специфічного явища будь-якої мови у контексті її яскравого етнокультурологічного і менталітетного забарвлення. Предметом дослідження є спортивні фразеологічні одиниці німецької мови, які можуть активно застосовуватися при вивченні іноземної мови у спортивних ВНЗах, а також бути носієм інформації про етнос, до якого належать.

Аналіз джерел дослідження. Останніми десятиріччями жодна галузь лінгвістичної науки не привертала до себе такої уваги мовознавців, як фразеологія. Якщо у 50 роки про неї писали, що вона ще перебуває у стані “прихованого” розвитку, то нині можна сказати, що фразеологія по праву зайняла місце самостійної лінгвістичної дисципліни. Становленню фразеології як галузі лінгвістики сприяло здійснене у працях таких мовознавців як: М. Т. Демський, В. С. Виноградов, С. П. Флорин, В. Н. Комісаров, О. Ф. Арсентьєва, А. В. Федоров, М. Л. Шадрін, Л. Г. Скрипник, В. С. Ващенко. Найдокладніше труднощі, які пов'язані з перекладом фразеологічних одиниць (далі – ФО) розглядаються у розвідках Ю. П. Солодуба (етнокультурне значення при перекладі ФО), Л. Ф. Дмитрієвої, О. О. Мартинкевич, Н. Ф. Смирнкової (асоціативна схожість фразеологізмів), Ж. А. Голікова (схожість фразеологізмів і вільних сполучень).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На сьогодні в лінгвістиці велика увага приділяється питанню взаємодії мови і культури. Культура, як і мова, є формою свідомості, що відображає світогляд людини. Дослідження взаємозв'язку мови і культури набуває нового ракурсу розгляду у зв'язку з вивченням картини світу і, зокрема, мовної картини світу. Мова – це знакова система, де зафіксована не тільки реальність, але і символічний всесвіт. Особливу роль, на наш погляд, у формуванні мовної картини світу відіграє фразеологія.

Німецька мова має тисячолітню історію. За цей час у ній накопилася велика кількість фразеологічних висловів, які люди визнали вдалими, гарними і влучними. З допомогою фразеологічних одиниць, які не перекладаються дослівно, а сприймаються переосмислено, посилюється естетичний аспект мови. В образному змісті складу фразеологізмів мови втілене культурно-національне світосприйняття. Адже недаремно ці образи закріпилися в словниках і свідомості людей, зберегли своє значення і актуальність. Ймовірно, цьому послужили близькість образів фразеологічних одиниць до поглядів народу, їх точність і яскравість. Як відзначає В. Н. Телія, “сами фразеологические единицы приобретают роль культурных стереотипов” [8, с. 48].

Вивчення іноземної мови у немовному ВНЗі має свою специфіку. Головне завдання викладачів – навчити студента зорієнтуватися у іноземному середовищі та зможти користуватися спеціалізованою літературою. Робота зі спеціалізованими текстами є часто складною та “сухою”, що може призвести до втрати зацікавленості студента у вивченні іноземної мови. Увесь навчальний процес повинен бути направлений на розвиток творчих здібностей студентів, самостійного мислення, вміння працювати самостійно і охоплювати всі види мовленнєвої діяльності. Тому навчальний процес потрібно урізноманітнювати. А використання фразеологізмів, на наш погляд, може сприяти розвитку особливої образності як спеціалізованої так і розмовної мови у студентів.

Для знання іноземної мови та комунікації необхідно знати не тільки іноземну мову, але і володіти так званими “фоновими знаннями”, які визначаються як обопільне знання реалій і тим хто говорить і тим слухає, що є основою мовного спілкування. Звідси цілком зрозумілі прагнення і необхідність вивчати національні менталітети, що знайшли своє найбільш значуще і яскраве віддзеркалення в першу чергу в національній мові. “Нельзя понять язык, не имея представления об условиях, в которых живет народность, говорящая на этом языке”, – підкреслював А. Мейє [6, с. 8].

Саме популяризація масових видів спорту (футбол, хокей, баскетбол, бокс, теніс та ін.) дала поштовх на створення досить молодій групі фразеології – спортивної. Відповідно до класифікації А. В. Куніна фразеологія

складається із трьох розділів: ідіоматика, ідіофразеоматика і фразеоматика. До ідіоматики зараховуються фразеологічні одиниці спортивної фразеології, тобто стійкі сполучення лексем з повністю або частково переосмисленим значенням, за умови високої питомої ваги конотативного аспекту, тобто його експресивних, емоційних, образних та інших компонентів. До ідіофразеоматики зараховуються ідіофразеоматичні одиниці, тобто сталі словосполучення, у перших фразеоматичних варіантах яких компоненти мають буквальні, але ускладнені значення, а в других, ідіоматичних варіантах повністю переосмислені. До фразеоматики зараховуються фразеоматичні одиниці, або одиниці неідіоматичного характеру. У них немає переосмисленого значення, а лише є не образне його перетворення [4, с. 7].

Треба також відзначити високу вмотивованість фразеологічних значень спортивних фразеологічних одиниць німецької мови, їхній синхронний зв'язок з буквальними значеннями компонентів. Це пояснюється тим, що зникнення з реалії – порушує дериваційний зв'язок між фразеологічною одиницею і її прототипом, що в цьому випадку виводить фразеологічну одиницю із уживання, тому що слухачий не зрозуміє значення фразеологізму не знаючи правил видів спорту, з яким фразеологічна одиниця зв'язана дериваційно. От, наприклад, фразеологічний вираз (*im Absatz sein – вийти за межі поля*).

Подібно словам, фразеологізми вступають в антонімічні і синонімічні відносини між собою. Це явище характерне і для фразеологічних одиниць спортивної фразеології. Найбільш розвинено у спортивній фразеології явище антонімії (*links und rechts – туди-сюди; noch im Rennen sein – мати шанси на перемогу, виграти; aus dem Rennen sein – не мати шансів на перемогу, програти; durch dick und dünn – всіма засобами досягти перемоги; Krumm und Zahn – в пух і прах розбити противника*). Явище синонімії фразеологічних одиниць у спортивній фразеології розвинено менш (*am Ball sein – am Ball bleiben – вести м'яч; zwei Punkte abstauben, beide Punkte holen – отримати перемогу*).

Як правило, при класифікації фразеологізмів вітчизняні учені використовують систему виділення з-посеред фразеологічних одиниць трьох основних класів фразеологізмів за ознакою їх вмотивованості чи то збереження словами-компонентами в тій чи іншій мірі значень слів-компонентів, запропоновану В. В. Виноградовим. Вчений пропонує виділяти [1, с. 143]:

1) фразеологічні зрощення (ідіоми) – семантично неподільні одиниці, значення яких не впливає зі значень їх компонентів (*am Ball sein – бути активним; k.o. sein – бути придатним; ein Eigentor schießen – допустити помилку; eine rote Karte zeigen – критикувати, забороняти; den Libero spielen – бути першим; eine Hürde nehmen – долати труднощі; den Handtuch werfen – припинити боротьбу; einen Treffer erzielen – досягнути успіху; j-m matt setzen – перемогти; j-n nass machen – перемогти; sich am Riemen reißen – не здаватися; den roten Faden verlieren – втратити перемогу; Punkte sammeln – перемогти; einen Treffer erzielen – den Libero spielen – досягнути успіху, бути першим;*

2) фразеологічні єдності – семантично неподільні ФО, цілісне значення яких умотивоване значенням їх компонентів і виникає внаслідок узагальненого переносного значення вільного словосполучення як результат образного метафоричного переосмислення; *einen Alleingang machen – самотійно долати труднощі, перешкоди; die Kraft nehmen – позбавити сил; Schlag unter die Gurtellinie – удар нижче пояса; die Zähne zusammenbeißen – зціпити зуби; Als Favorit an den Start gehen – перемогти; das Spiel abbrechen – перервати гру; die Führung übernehmen – перейняти керування; einen Ball über etwas heben – перекинути м'яч; das Tempo durchhalten – тримати темп; sich in Form bringen – привести себе в форму; den Ball fischen – ввіймати м'яч; j-m den Ball servieren – передати м'яч;*

3) фразеологічні вирази – стійкі за складом і вживанням семантично поділені звороти, які складаються повністю зі слів із вільним значенням. Це прислів'я, приказки, афоризми. Наприклад:

Dem Mutigen gehört die Welt – Світ належить сильним

Wer wagt, der gewinnt – Чия відвага, того перемога

Aller Anfang ist schwer – Кожен початок є важким

Langsam, aber sicher – Поволі, але певно

Eile mit Weile – Поволі їдь, даліше будеш

Nur ein kann immer der Erste sein – Переможець лише один

Das nächste Spiel ist immer das Schwerste – Найважче – попереду

Hals- und Beinbruch – Ні пуху, ні пера

Freundschaft ist Freundschaft. Sport ist Sport – Дружба – дружбою, а служба-службою

Die Beharrlichkeit führt zum Ziel – Наполегливість веде до успіху

Ohne Fleiss – kein Preis – Без труда нема плода

In einem gesunden Körper ein gesunder Geist – В здоровому тілі здоровий дух

Слід зазначити той факт, що норми фразовикористання спортивних фразеологічних одиниць постійно змінюються, так само, як і межі різних стилістичних груп спортивної фразеології. Одиниці спортивної фразеології з жаргону переходять у розмовну мову, що і ускладнює визначення стилістичного статусу спортивних фразеологізмів.

Для позначення терміну "Ball" використовують такі фразеологічні одиниці, як *Birne, Ei, Kirsche, Pflaume, Pille, Scheibe*. Замість поняття "*Fußballschuhe*" – *Gurken, Latschen, Pantoffeln, Schlappen, Schluffen*. Для позначення терміну "*Fuß*" або "*Schuh*" використовують: *Socken, Klebe*. Ці слова знаходять своє відображення у сталих виразах: *Er brauchte nur den Socken hinzuhalten, um ein Tor zu erzielen*. Замість спортивного терміну "*Tor*" часто вживається – *Bude, Nest*. Наприклад: *dem Tormann ein Ei ins Nest legen* – забити гол.

Варто також зауважити, що стилістично спортивні фразеологічні одиниці відносяться до жаргону, розмовної сфери або є стилістично нейтральні. Архаїзми, поетична лексика й інші у спортивній фразеології не відбиті або відбиті у дуже обмежених обсягах.

Висновки: Фразеологізми займають особливе місце в словниковому складі німецької мови. Їх специфічна структура приваблює і викликає неабияку зацікавленість науковців, а з іншого боку вимагає серйозного аналізу змісту та форми мовних одиниць.

Важливим завданням викладача іноземної мови немовного вузу є розширення мовного кругозору студентів, одним з шляхів вирішення якого може бути ознайомлення їх із фразеологією німецької мови. Слід зауважити, що у ВНЗі завершується формування активного словника студента і продовжується робота з формування рецептивного словника. Тому фразеологізми та прислів'я, які являють собою художні твори в мініатюрі, узагальнюють і типізують кожен окремий вияв суспільного та особистого життя у досвіді цілих поколінь, є прекрасним засобом для розширення продуктивного лексичного запасу студентів. Прислів'я допомагають краще познайомитися з культурою країни і знайомство з цим надбанням поколінь викликає у студентів позитивні емоції, що суттєво впливає на мотивацію використання німецької мови як засобу міжкультурної комунікації. Сенека говорив: "Навчання людини повинне розпочинатися прислів'ями, а закінчуватися – думками".

Література:

1. Виноградов В. В. Вопросы изучения словосочетаний (на материале русского языка) : Основные вопросы синтаксиса предложения // Избр. Труды : исследования по русской грамматике. – М., 2005.
2. Віталіш Л. П. Фразеологія німецької мови : Практикум – Львів. ПАІС, 2007. – 140 с.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : Підручник / М. П. Кочерган. – Вид. 2-ге. – К. : Академія, 2008. – 368 с.
4. Кунин А. В. Курс фразеології сучасного англійського мови. Видання друге, перероблене. – М., 2006.
5. Кунин А. В. Англо-російський фразеологічний словар. – М. : Російський мови, 2005. – 356 с.
6. Мейє А. Сравнительный метод в историческом языкознании // Серия "Лингвистические наследия XX века". – 2-е изд. – М., 2004 – 104 с.
7. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М., 1993 – С. 181-183.
8. Телія В. Н. Фразеологія в контексті культури. Научне видання / Отв. ред. – М. : "Язика Російської культури", 1999. – 115 с.
9. Der Große Duden. Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. Государственное педагогическое издательство. – Л., 1962 – 766 с.
10. Der Große Duden. Redewendungen und sprichwortliche Redensarten Mannheim / Leipzig : Meyers Lexikoverlag, 1992 – 748 с.
11. Der Große Duden. Stilwörterbuch der deutschen Sprache, 5 Aufl., Mannheim, 1992 – 816 с.